

Bruņotā pretošanās padomju okupācijas režīmam Ziemeļrietumvidzemē 1944.–1955. gadā

Atšķirībā no daudziem citiem Latvijas reģioniem, Valmieras apriņķī un apkārtējo apriņķu tuvējos pagastos nepastāvēja tik spēcīga un organizēta nacionālo partizānu kustība. Nacionālo partizānu grupas Valmieras apriņķī darbojās no 1944. gada septembra līdz 1953. gada februārim, tātad lielā mērā līdzīgu laiku kā citviet Latvijā, taču to aktivitāte lielākoties ir raksturojama kā nogaidoša bruņotā pretošanās, jo bija visai maz aktīvu grupu, kas mērķtiecīgi cīnījās pret okupācijas režīmu bruņotā ceļā.

1944.–1953. gadā Valmieras apriņķī, neskaitot atsevišķas grupas, kas bija pavisam īslaicīgi uzturējušās šajā teritorijā, kopumā darbojās vismaz 18 nacionālo partizānu grupas, kurās atradās vismaz 138 cilvēki. No tām astoņas veica aktīvu, bruņotu cīņu, bet pārējās 10 pilnībā atturējās no jebkādām aktivitātēm vai īstenoja tikai nevardarbīgas akcijas. Visu partizānu grupu mērķis bija sagaidīt Rietumvalstu militāru palīdzību cīņā pret PSRS, lai atbrīvotu Latviju, taču aktīvo un nogaidošo grupu starpā atšķirās uzskati par to, kad būtu jāuzsāk bruņoti uzbrukumi okupācijas režīmam. Nogaidošās grupas vēlējās izvairīties no tiem pirms gaidītā Rietumvalstu–PSRS kara, lai saglabātu dzīvo spēku. Līdzās partizānu grupām 1944.–1955. gadā šajā teritorijā pastāvēja vismaz 20 bruņotu nelegālistu grupas, kas neieklāvēs partizānu kustībā un centās izvairīties no okupācijas režīma uzmanības.

Nacionālo partizānu darbības rezultātā aplūkotajā teritorijā gāja bojā un tika ievainoti vismaz 35 okupācijas režīma iestāžu darbinieki, aktīvisti un ar viņiem saistītās personas. Valmieras apriņķī tikai vienu reizi tika nosacīti ieņemts pagasta centrs, kad 1948. gada 4. augustā Viļa Skujiņa grupa iebruka Pociema ciema padomes ēkā. Partizāni Ziemeļrietumvidzemē veica vairākus desmitus cita rakstura aktivitāšu, piemēram, iznīcinātāju bataljonu kaujinieku un dažādu padomju okupācijas režīma iestāžu darbinieku atbrūnošanu un aplaupīšanu, taču arī šādu uzbrukumu bija salīdzinoši nedaudz.

Domājams, ka nacionālo partizānu kara mērenība reģionā galvenokārt skaidrojama ar partizānu organizāciju būtiskas klātbūtnes neesamību. Šī cēloņa dēļ trūka stimula, kas mobilizētu un vienotu partizānus un arī bruņotos nelegālistus aktīvai cīņai pret okupācijas režīmu. 1945. gada maijā–jūlijā Valmierā un tās apkārtnē sakarus ar nacionāli noskaņotām personām meklēja „Latviešu paš aizsardzības organizācijas” pārstāvis Aleksandrs Roga, taču viņa neilgajai darbībai nebija būtisku rezultātu. Ziemeļrietumvidzemē nenotika arī lielāki vietējo partizānu grupu apvienošanas mēģinājumi, ja neskaita Rūjienas ģimnāzijas vingrošanas skolotāja un latviešu leģiona leitnanta Eduarda Čokas daudzsološos, bet kopumā neveiksmīgos centienus veidot sakarus ar dažādām partizānu un nelegālistu grupām teritorijā no Mazsalacas pagasta līdz pat Naukšēnu pagastam 1945.gada maijā–jūnijā.